

Το βιβλίο αποτελείται από μια ποικιλία υλικού, το οποίο περιγράφει και μια δική μου διαδρομή μέσα στη δεκαετία που μας πέρασε. Τώρα, πώς προσέκυψε η ιδέα, δεν μπορώ να το προσδιορίσω με ακρίβεια. Για να πω την αλήθεια, ούτε και τα μυθολογικά μου βιβλία ξέρω γιατί τα γράφω. Αυτό το λέω στο βιβλίο. Έχω σκεφτεί κατά καιρούς πολλές απαντήσεις, αλλά κανείς δεν ξέρει, πιστεύω, πραγματικά τους λόγους που γράφει. Η διαδικασία έχει να κάνει πολύ με το υποσυνείδητο. Τα γραπτά μου, πολλές φορές, φέρνουν κι εμένα τον ίδιο σε αμηχανία, σε άβολη θέση.

- Τι εννοείτε;

Τα βλέπω και αναρωτιέμαι, εγώ τα έγραψα; Ιδιαίτερα τα ακραία βιβλία μου. Δεν λέω ότι τα γράφω σαν υπνωτισμένους, αλλά στα σίγουρα δεν γράφει κανείς μόνο συνειδητά. Προσωπικά, ακολουθώ πάντα μια παρόρμηση. Μου έρχεται μια ιδέα, μια σκέψη, μια σκηνή. Στην αρχή αντιστέκομαι, αυτή επιμένει. Παλεύω, σιγα-σιγά νιώθω καλύτερα να της υποκύψω και υποκύπτω.

- Αυτή είναι πάντα η διαδικασία που ακολουθείτε;

Θα έλεγα πως, ναι. Και συνήθως κερδίζει η ιστορία που επιμένει πιο πολύ, η πιο πειστική παρόρμηση απ' όλες. Πρέπει να είσαι σε μια κατάσταση υπαρξιακή για να γράφεις, κάτι που δεν το πολυ-επιλέγεις. Για αυτό και λέω πως δεν ξέρω γιατί γράφω. Επειδή όσο το έχω ψάξει, δεν βρίσκω μια απάντηση απολύτως πειστική. Γράφεις για να εκφραστείς; Για να ικανοποιήσεις μια ματαιοδοξία και φιλοδοξία; Γράφεις επειδή σε πληγώνει η πραγματικότητα και θέλεις να επινοήσεις μια δική σου; Όλα είναι πιθανά. Κι έχουν περισσότερο ενδιαφέρον ως ερωτήματα παρά ως απαντήσεις.

- Ο τίτλος του βιβλίου συνδυάζει δυο αντιφατικές έννοιες. Την υψηλή τέχνη αλλά και την αποτυχία. Πώς μπορεί η αποτυχία ν' αποτελέσει υψηλή τέχνη, τι εννοείτε;

Η Ελλάδα, από την αρχαιότητα, είχε... καλή σχέση με την αποτυχία. Ο Ηρόδοτος αναφέρει μια ιστορία (την έχω μεταφράσει, περιλαμβάνεται στο βιβλίο μου «Αρχαία συνταγή»), με πρωταγωνιστή τον «υπερεπιτυχημένο» τύραννο της Σάμου Πολυκράτη. Ο φίλος του ο Άμασις, ο βασιλιάς της Αιγύπτου, τον συμβουλεύει να φροντίσει να χάσει ό,τι πολυτιμότερο έχει, ώστε να εξισορροπηθούν τα πράγματα, γιατί «οι θεοί είναι φθονεροί», και καλό είναι η ευτυχία να εναλλάσσεται με τη δυστυχία (ή αλλιώς, η επιτυχία με την αποτυχία), στις ζωές μας. Όμως, ο Πολυκράτης «αποτυγχάνει» να «δυστυχίσει», και λίγο καιρό αργότερα βρίσκει φρικτό τέλος. Αυτή η διδακτική, σχεδόν ηθικοπολιτική, ιστοριοδίαιτη από τον Ηρόδοτο συναντά την πάγια νεοελληνική λαϊκή στάση απέναντι στην επιτυχία: ο κοσμάκης θεώρησε τις δυστυχίες που βρήκαν τον Ωνάση, με το θάνατο του παιδιού του, ως ένα είδος κατάρτας-αντίβαρου στην τερατώδη οικονομική επιτυχία του. Από την εποχή του Σημίτη και των εκσυγχρονιστών, η χώρα αγωνίστηκε να πείσει τον εαυτό της ότι πρέπει να πετύχει πάση θυσία, σε οικονομικο-υλικό επίπεδο, και σήμερα, να τα αποτελέσματα! Οι θεοί είναι, όντως, φθονεροί, και το μάθημά μας (την «υψηλή τέχνη της αποτυχίας») μάς αναγκάζουν να το μάθουμε κυριολεκτικά πάνω στο πετόι μας...

- Σ' ένα σημείο του βιβλίου συζητάτε πως είναι μέσα από αποτυχίες που πολλοί ποιητές και λογοτέχνες, όπως ο Καβάφης και ο Καζαντζάκης, κατάφεραν να βρουν τον δρόμο τους.

Στην Ελλάδα, οι σπουδαίοι λογοτέχνες, αρχικά, είναι σχεδόν πάντα αποτυχημένοι. Άλλοτε τους αγνοεί το κοινό, που συχνά έχει το ακαταλόγιστο, και είναι ανίκανο να ξεχωρίσει δυο λογιών άχυρα. Κι άλλοτε, είναι οι κριτικοί και οι ιστορικοί της λογοτεχνίας, Η ελληνική λογοτεχνική πραγματικότητα, λοιπόν, είναι γεμάτη με παραδείγματα συγγραφέων που χρειάστηκε πρώτα ν' αποτύχουν. Ο Καβάφης, έπρεπε πρώτα ν' αποτύχει στα χωράφια της φαναριώτικης ποίησης και ν' απογοητευτεί ως ρομαντικός, πριν ανακαλύψει την (καβαφική) ειρωνεία. Ο Καζαντζάκης, πάλι, χρειάστηκε ν' αποτύχει ως ιδρυτής θρησκείας ή ως φιλόσοφος, να γκρεμιστούν μέσα του οι βεβαιότητες και ν' ανθήσουν τα ερωτήματα, προκειμένου να βρει προς το τέλος της ζωής του τον δρόμο του στη μυθιστοριογραφία. Ή έχουμε το πιο πρόσφατο παράδειγμα του Απόστολου Δοξιάδη. Το βιβλίο του «Ο θείος Πέτρος

και η εικασία του Γκόλντμπακ» κυκλοφόρησε στην Ελλάδα δέκα χρόνια πριν βγει στο εξωτερικό και πέρασε κυριολεκτικά απαρατήρητο. Μέχρι και οι κριτικοί που έγραψαν θετικά αργότερα για αυτό, έγραψαν αρνητικά όταν πρωτοβγήκε. Αυτό το βιβλίο ήταν προφητικό της παγκόσμιας τάσης της μαθηματικής λογοτεχνίας. Αναγνωρίστηκε όμως, μόνον αφότου ο Δοξιάδης το μετέφρασε, χρόνια μετά, μόνος του στα αγγλικά και το κυκλοφόρησε στο εξωτερικό.

- Τι φταίει, νομίζετε, κι επαναλαμβάνεται αυτή η ιστορία;

Είναι πολλοί, πιστεύω, οι λόγοι. Ένας λόγος είναι το ότι είμαστε μια χώρα της περιφέρειας, πράγμα που σημαίνει ότι δεν κυριαρχούν και τα πρώτα μυαλά παντού, αλλά οι μέτριοι με τις διάφορες μηχανορραφίες τους. Επίσης, είμαστε μια χώρα που δεν πολυ-διαβάζει. Δεν ξέρω τι φταίει. Ο ήλιος, οι συνθήκες ζωής;

- Εσείς είχατε αποτυχίες;

Βέβαια, και το βιβλίο μου μιλά και για τις δικές μου. Κι εννοώ τις αποτυχίες μου σε πολλαπλά επίπεδα. Πρώτα απ' όλα, θεωρώ ότι σε επίπεδο πωλήσεων δεν ήμουν κι ο πιο πετυχημένος. Δεν ήμουν ποτέ ο συγγραφέας των 100 και 200 χιλιάδων αντιτύπων. Έπειτα, επειδή έχω γράψει πολλά διαφορετικά πράγματα, αναγνώστες μου, φανατικοί της Λούλας ή του Εργένη, που είναι ακραία βιβλία, απογοητεύονταν όταν αργότερα έγραφα βιβλία πιο μετριοπαθή, όπως το «Φίλοι». Με βρίζανε στο ίντερνετ! Έγραψαν, αίσχος! Τι είναι αυτός; Μεγάλωσε, γέραςε, συμβίβαστηκε. Άσε τις κριτικές που γράφονταν για τα βιβλία μου... Το έχουσε πει και δημοσιογράφοι, πως εμένα οι κριτικοί με αντιμετωπίζανε σαν σάκο του μποξ.

- Πώς μπορεί ένα άτομο ή μια κοινωνία να μεταβολήσει την αποτυχία σε κάτι δημιουργικό και παραγωγικό;

Νομίζω αυτό έρχεται από μόνο του. Με οδυνηρό τρόπο. Με απώλειες, όχι μόνο των υλικών αγαθών, αλλά και των ψευδαισθήσεων. Στην Ελλάδα, είμαστε ακόμα στη φάση που δεν μπορούμε να συνθίσομε ακόμα ότι χάσαμε. Οι άνθρωποι είναι μουδιασμένοι από απαισιοδοξία. Χρειάζονται ένα θετικό πνεύμα να τους αναγεννήσει. Αυτό δεν θα γίνει με λεφτά. Σταδιακά, θα πρέπει να συνειδητοποιήσομε πως απέτυχε η ιεραρχία αξιών μας κι ότι για να βγούμε απ' αυτό το πράγμα, θα πρέπει πρώτα ν' αλλάξει ο πνευματικός μας εξοπλισμός.

- Οι δημιουργικοί άνθρωποι πώς βιώνουν αυτή τη δύσκολη στιγμή της χώρας;

Κοίτα, θα αλλάξει, η ίδια η τέχνη και το περιεχόμενό της. Πιστεύω, θα γραφτούν πιο έντονα κοινωνικά και πολιτικά πράγματα. Αυτό που παρατηρώ είναι μια μετακίνηση τεκτονικών πλάκων, η οποία θα φέρει αναπόφευκτα αλλαγές στη λογοτεχνία και αλλιού.

- Εσάς πως σας επηρεάζει;

Μ' επηρεάζει ποικιλοτρόπως. Σε προσωπικό επίπεδο, θα δοκιμαστώ πολύ άσχημα οικονομικά. Όσο για τη συγγραφή, ήδη βλέπω ν' αλλάζει η θεματολογία μου και ο τρόπος προσέγγισής μου. Έχω τελειώσει τον περασμένο μήνα ένα μυθιστόρημα –το γράφω εδώ και πολύ καιρό– το οποίο θεωρώ το πιο πολιτικοποιημένο μου. Τα πράγματα, όμως, ακόμα να ξεκαθαρίσουν. Δεν έχει αναδυθεί το καινούργιο. Μπορεί να γίνει με ταχύτατους ρυθμούς, όσο όμως επικρατεί αυτό το μούδιασμα στην κοινωνία κι όσο δεν εκδηλώνεται μια αντίδραση με ένα φυσικό και ομαλό τρόπο, πολύ φοβάμαι ότι θα γίνει ένα είδος έκρηξης κι ότι θα χυθεί αίμα.

- Ακούγεστε απαισιόδοξος.

Κι όμως δεν είμαι. Έχω προσέξει ότι όσο κυριαρχούσε η φύσκα, αυτή η ψεύτικη ευδαιμονία, εγώ έγραφα μαύρες ιστορίες. Τώρα νιώθω πολύ περισσότερο την ανάγκη να γράψω θετικές ιστορίες. Πι-

Στην Ελλάδα, απέτυχε η ιεραρχία αξιών μας και για να βγούμε απ' αυτό το πράγμα, θα πρέπει πρώτα ν' αλλάξει ο πνευματικός μας εξοπλισμός. Παρατηρώ μια μετακίνηση τεκτονικών πλάκων, η οποία θα φέρει αλλαγές στη λογοτεχνία και αλλιού.

★ ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΡΑΠΤΟΠΟΥΛΟΣ ★
Η ΥΨΗΛΗ ΤΕΧΝΗ ΤΗΣ ΑΠΟΤΥΧΙΑΣ

στεύω ότι ένας συγγραφέας, είτε το καταλαβαίνει είτε όχι, προσλαμβάνει ερεθίσματα από την κοινωνία και τα επιστρέφει με διάφορους τρόπους.

- Η αναζήτηση του θετικού αντικατοπτρίζει μια ανάγκη γενικότερη;

Πιστεύω το ζητάμε, αλλά δεν μπορεί να γίνει πλάσματικό, για αυτό και δεν υπάρχει ακόμα. Κι ως βλέπουμε μικρές κινήσεις αλληλεγγύης, ανθρώπων να οργανώνουν δίκτυα, να προσφέρουν τρόφιμα. Εγώ πιστεύω απ' εδώ και πέρα, θα δημιουργηθούν δυο μεγάλα ρεύματα. Το ένα θα είναι ακόμα πιο ατομιστικό και ωφελιμιστικό. Θα πατάει ο ένας τον άλλο στον λαιμό. Ήδη το ακούω ότι γίνεται στις δουλειές και στα εργασιακά περιβάλλοντα. Τρώγονται καθημερινά, κανιβαλίζονται οι άνθρωποι για να επιβιώσουν, ακόμα πιο απειλησμένα από την προηγούμενη περίοδο που το κάνανε για την επιτυχία. Κι από την άλλη, θα εμφανιστεί σταδιακά ένα ρεύμα πιο θετικό, αλληλεγγύης, ένα ρεύμα υγιούς συλλογικότητας, ένα «εμείς».

- Με τα νέα παιδιά, τους λογοτέχνες, πώς βλέπετε τα πράγματα;

Θα δοκιμαστούνε πολύ. Δεν ξέρω τι θα γίνει, αλλά τα πράγματα είναι πολύ στριμωγμένα και δύσκολα. Θυμάμαι, όμως, μαθητής του σχολείου, κυκλοφορούσαν στην τάξη πολυγραφημένα ποιήματα του Λειβαδίτη και του Ρίτσου. Τα είχε φέρει ένας που ήταν ο μπαμπάς του αριστερός και μας τα έδινε και τα διαβάζαμε. Αυτά δεν ναύπησαν ποτέ κι όμως εμείς τα αποθεώναμε. Έχουμε καλομάθει, ξέρεις, σε συνθήκες. Μπορεί, λοιπόν, να είναι άσχημα σε σχέση με το πώς ήμασταν, αλλά μπορεί στο τέλος να είναι και καλύτερα. Θα βγαίνει και θα κυκλοφορεί από χέρι σε χέρι αυτό που θα έχει πραγματικά κάτι να πει. Θα πάμε πιο κοντά στην ουσία των πραγμάτων. Ο αναγνώστης δεν θα είναι καταναλωτής λογοτεχνίας πια, αλλά θα αναζητεί πράγματα που θα τον αγγίζουν, θα του δίνουν δύναμη.

- Θα γίνει, δηλαδή, ένα γερό ξεκαθάρισμα;

Ναι, αλλά πολύ φοβάμαι ότι με αυτό το ξεκαθάρισμα θα καούν και τα κλωρά. Και το να παραμείνει ένας συγγραφέας άστεγος εκδοτικά, είναι το χειρότερο πράγμα που μπορεί να του τύχει. Του κόβει τα πόδια, του ματαιώνει την ιδιά του τη δημιουργική ύπαρξη και μπορεί και να τον φιώσει. Να μην ξαναγράψει ποτέ. Η αδυναμία να δημοσιεύσεις, το να μην μπορείς να επικοινωνήσεις, είναι σαν να σου κλείνουνε το στόμα, ενώ θέλεις να ουρλιάξεις.

i Το βιβλίο του Βαγγέλη Ραπτόπουλου «Η υψηλή τέχνη της αποτυχίας» κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Ίκαρος.